

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๓ “นวัตกรรมสร้างสรรค์ชุมชน และสังคมไทย ๔.๐”
วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐ ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

การสถาปนาความมั่นคงด้านอาหารระดับจังหวัดลำพูน
“การจัดการอาหารของคนพื้นที่ราบ”

Establishment of Food Security at Lamphun Province
"Food Management of Plain People"

วันพิณ พรินทรากุล
ผู้ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำพูน

บทคัดย่อ

จังหวัดลำพูน เดิมชื่อเมืองหริภุญชัย เป็นเมืองโบราณ มีอายุประมาณ ๑,๓๔๖ ปี ตามพงศาวดารโยนก เล่าสืบต่อกันถึงการสร้างเมืองหริภุญชัย โดยฤาษีวาสเทพเป็นผู้เกณฑ์พวกมั่งคบุตรหรือชนเชื้อชาติมอญมาสร้างเมืองนี้ขึ้น ในพื้นที่ระหว่างแม่น้ำสองสาย คือ แม่น้ำกว๊ม และแม่น้ำปิง เมื่อมาสร้างเสร็จได้ส่งทูตไปเชิญราชธิดาภคินีเมืองละโว้พระนาม “จามเทวี” มาเป็นปฐมกษัตริย์ปกครองเมืองหริภุญชัยสืบราชวงศ์กษัตริย์ต่อมาหลายพระองค์ จนกระทั่งถึงสมัยพระยาธิบัยจึงได้เสียการปกครองให้แก่พ่อขุนเม็งรายมหาราช ผู้รวบรวมแคว้นทางเหนือเข้าเป็นอาณาจักรล้านนา เมืองลำพูนถึงแม้ว่าจะตกอยู่ภายใต้การปกครองของอาณาจักรล้านนา แต่ก็ได้เป็นผู้ถ่ายทอดมรดกทางศิลปะและวัฒนธรรมให้แก่ผู้ที่เข้ามาปกครอง ดังปรากฏหลักฐานทั่วไปในเวียงกุมกาม เชียงใหม่และเชียงใหม่ เมืองลำพูนจึงยังคงความสำคัญในทางศิลปะและวัฒนธรรมของอาณาจักรล้านนา จนกระทั่งสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช เมืองลำพูนจึงได้เข้ามาอยู่ในราชอาณาจักรไทย มีผู้ครองนครสืบต่อกันมาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ต่อมาภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ เมื่อเจ้าผู้ครองนครองค์สุดท้าย คือพลตรีเจ้าจักรคำ ขจรศักดิ์ เมื่อถึงแก่พิราลัย เมืองลำพูนจึงเปลี่ยนเป็นจังหวัด มีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้ปกครองสืบมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน

Abstracts

Lamphun was originally named Hariphunchai. The ancient town is about 1,346 years old, according to the Chronicle. The succession of the city of Haripunchai. By the hermit Watsatu is a meteoric Meng children or ethnic Mon people to build this city. In the area between the two rivers, the river and the Ping River, when completed, sent an envoy to invite the royal king of the city of Lop Buri. Until the reign of Yaya, so that the rule of King Mengrai the Great. The northern region gatherer into the Lanna Kingdom. Lamphun city though Will fall under the rule of Lanna Kingdom. But it is also a cultural and artistic heritage for those who come to rule. As evidenced by the general evidence in Wiang Kum Kam. Chiang Mai and Chiang Rai Lamphun is still important in the arts and culture of the Lanna Kingdom. Until the time of King Taksin the Great. Lamphun has come into the Kingdom of Thailand. The succession of the city until the Rattanakosin period. Later, after the change of rule in 1932 when the last ruler. Major Chakham Kachornsak when he was driving. The city of Lamphun is transformed into a province. There is a governor who has been a guardian until now.

บทนำ

ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำพูน กำหนดแนวทางในการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดลำพูน โดยการใช้ต้นทุนเดิมที่มีอยู่ คือ องค์ความรู้จากงานวิจัย คนวิจัย พื้นที่วิจัยและเครือข่ายภาคีความร่วมมือ ซึ่งได้มีการกำหนดยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนงาน ปี ๒๕๕๔-๒๕๕๖ ในการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นหรือ CBR ภายใต้อาณัติของยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนงานในพื้นที่หลัก ๔ กลุ่มน้ำ (น้ำปิง น้ำกว๊นา น้ำลี้ และน้ำแม่ทา) โดยความร่วมมือของหน่วยงาน ในประเด็นทรัพยากร เกษตรกรรมยั่งยืน และความมั่นคงด้านอาหาร ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อให้ศูนย์ประสานงานฯ “เป็นสถาบันที่มุ่งสนับสนุนให้เกิดการจัดการความรู้ของท้องถิ่น ผ่านกระบวนการเรียนรู้ในอันที่จะส่งผลให้ชาวบ้านสามารถรวบรวมองค์ความรู้ และพัฒนาภูมิปัญญาไปสู่การอธิบายปรากฏการณ์ และรับใช้วิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่นได้อย่างมีพลัง” โดยมีการวางยุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนงานไว้ ๔ ด้าน ดังนี้ ๑) ด้านการพัฒนาแนวทางการสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานในการสนับสนุนโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ๒) การขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นโดยการใช้ฐานข้อมูลชุมชนท้องถิ่น ๔ กลุ่มน้ำ ในประเด็นการจัดการทรัพยากร เกษตรกรรมยั่งยืน และความมั่นคงด้านอาหาร บนฐานทรัพยากรและวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่น ๓) การพัฒนาบุคลากรนักวิจัย และในหน่วยงานภาคีและ๔) การสื่อสารและประชาสัมพันธ์ซึ่งในปีที่ ๑(๒๕๕๔) ได้เน้นการแสวงหาแนวทางการจัดทำข้อตกลงร่วมกันระหว่างหน่วยงานองค์กร และศูนย์ประสานงานในการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ปีที่ ๒(๒๕๕๕) เน้นการใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในหน่วยงานภายใต้อาณัติของข้อมูลชุมชนท้องถิ่น และปีที่ ๓(๒๕๕๖) เน้นการขยายแนวทางการร่วมมือในหน่วยงานในการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นการวางกรอบการดำเนินงานที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของเครือข่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือในการขับเคลื่อนเชิงประเด็นและตอบโจทย์ด้านความมั่นคงด้านอาหาร

การดำเนินงานในช่วง ๓ ปีที่ผ่านมา ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำพูน ได้ดำเนินการสนับสนุนโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นภายใต้ปัญหาสถานการณ์ และบริบทของพื้นที่จังหวัดลำพูนตามยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนงานที่ได้วางไว้ โดยมีการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภายใต้อาณัติของยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนงานในพื้นที่กลุ่มน้ำหลักที่สำคัญ ๔ กลุ่มน้ำ ได้แก่ กลุ่มน้ำปิง กลุ่มน้ำกว๊นา กลุ่มน้ำทา และกลุ่มน้ำลี้ ในฐานวัฒนธรรมของชาติพันธุ์หลัก ๔ ชาติพันธุ์ ได้แก่ ยอง(ลื้อ) ยาง(กระเหรี่ยง) โยน(โยนก) และเม็ง(มอญ) ตามฐานกลุ่มอาชีพสองกลุ่มหลักคือ อาชีพการเกษตร และรับจ้างในนิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือ(ลำพูน)

สิ่งสำคัญที่เป็นความท้าทายในการทำงานของศูนย์ประสานงานวิจัยอย่างต่อเนื่องจาก ปี ๒๕๕๔ ซึ่งสืบเนื่องมาจากทิศทางการสนับสนุนการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของสกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ที่มีนโยบายการสนับสนุนทุนวิจัยโดยเน้นให้เกิดความร่วมมือจากหน่วยงานภาคีต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกพื้นที่ ในลักษณะ Co-working และ Co-funding หรือสามารถนำเอากระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นเข้าไปสู่(Install)การพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น(อปท.) และหน่วยงานองค์กรต่าง ๆ และมุ่งผลักดันให้ศูนย์ประสานงานต่างๆ ค้นหาแนวทางในการพัฒนาตัวเองไปเป็นหน่วยจัดการความรู้โดยอิสระมากขึ้น โดยการประสานความร่วมมือกับหน่วยงาน โดยจังหวัดลำพูน มีความเหมาะสมที่จะสร้างพื้นที่บูรณาการระดับจังหวัดที่ตัวแทนของนิเวศ “ที่ราบ”ในการขับเคลื่อนงาน “ความมั่นคงด้านอาหาร” ในประเด็นการจัดการทรัพยากร เกษตรกรรมยั่งยืน และการจัดการอาหารและสุขภาพ ซึ่งจะขอสรุปกระบวนการทำงาน และผลการดำเนินกิจกรรมในช่วง ๓ ปี ดังนี้

๑. การทบทวนศักยภาพและทุนเดิม

ศักยภาพหรือต้นทุนเดิมภายในที่มีอยู่จังหวัดลำพูน มีอยู่ ๒ รูปแบบ คือ ทุนเดิมที่เกิดจากกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการดำเนินโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นการจัดการทรัพยากร เกษตรกรรมยั่งยืน และการจัดการอาหารและสุขภาพ และทุนเดิมที่เกิดจากการสนับสนุนจากภาคีที่เป็นหน่วยงานองค์กรทั้งในและนอกพื้นที่จังหวัดลำพูนในการขับเคลื่อนกิจกรรม ดังนี้

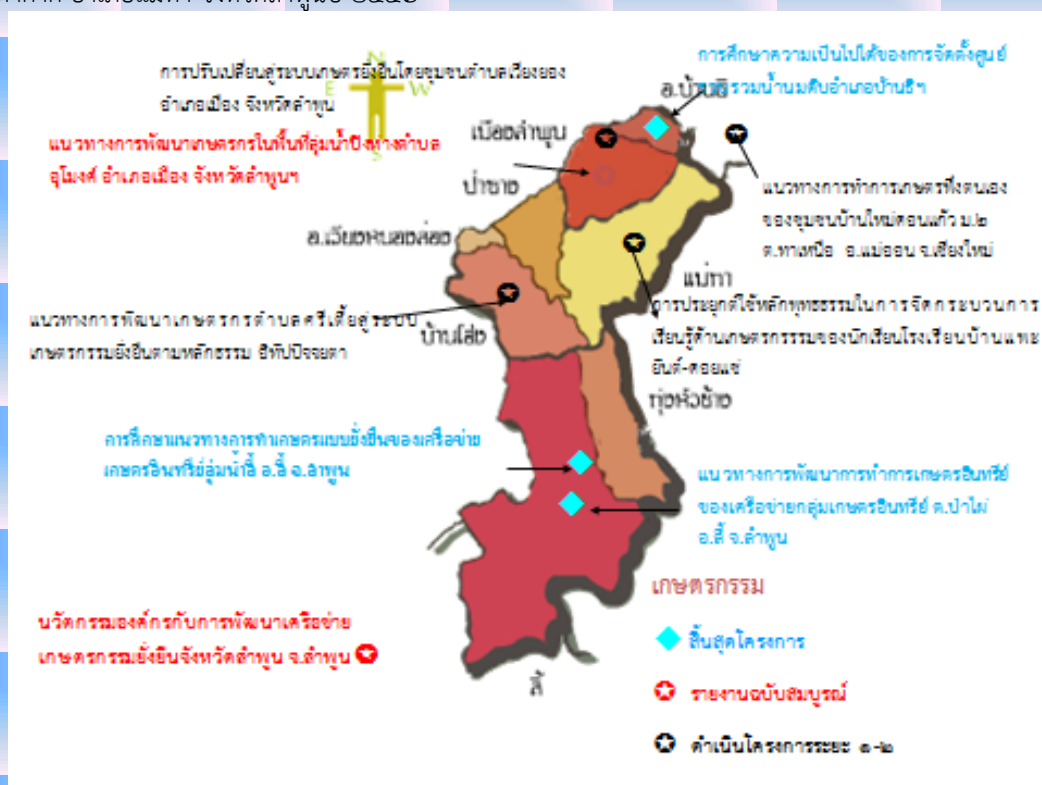
การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๓ “นวัตกรรมสร้างสรรค์ชุมชน และสังคมไทย ๔.๐”
วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐ ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑) ทุณเดิมที่เกิดจากกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

๑.๑) ประเด็นเกษตรกรรม

ได้แบ่งการสนับสนุนออกเป็น ๒ ช่วง ได้แก่ ช่วงที่ ๑ ระหว่างปี ๒๕๔๕-๒๕๕๓ มีการโครงการวิจัยประเด็นเกษตรกรรมยั่งยืนจำนวน ๓ โครงการ ได้แก่ (๑) โครงการการศึกษาแนวทางการทำเกษตรยั่งยืนของเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ลุ่มน้ำลี้อำเภอลี้ (๒) โครงการการศึกษาแนวทางการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ลุ่มน้ำลี้ อ.ลี้ (๓) โครงการการศึกษาความเป็นไปได้ของการจัดตั้งศูนย์รวบรวมน้ำนมดิบ อำเภอบ้านธิซึ่งนับว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการขับเคลื่อนเกษตรกรรมยั่งยืนในจังหวัดได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะผลจากการดำเนินโครงการวิจัยการศึกษาเกษตรทางเลือกอย่างยั่งยืนของเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ลุ่มน้ำลี้อำเภอลี้ จังหวัดลำพูนซึ่งมีการสนับสนุนให้นักวิจัยสามารถค้นหาทางออกในอาชีพเกษตรกรรมด้วยวิถีเกษตรอินทรีย์ จนนำไปสู่การขยายผลในการขับเคลื่อนโครงการวิจัยอื่น ๆ ตามมา

ช่วงที่ ๒ ดำเนินการต่อเนื่องตามยุทธศาสตร์ ๓ ปี (ปี ๒๕๕๔-๕๖) มีจำนวน ๖ โครงการ ได้แก่ (๑) โครงการโครงการแนวทางการพัฒนาเกษตรกรในพื้นที่ลุ่มน้ำปิงทางตำบลอุโมงค์ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ให้มีความสามารถในการพึ่งตนเอง โดยการมีส่วนร่วมของเทศบาลตำบลอุโมงค์และชุมชนปี ๒๕๕๓ (๒) โครงการนวัตกรรมองค์การกับการพัฒนาเครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืนจังหวัดลำพูนปี ๒๕๕๔ (๓) โครงการแนวทางการทำการเกษตรแบบพึ่งพาตนเองของชุมชนบ้านใหม่ดอนแก้ว หมู่ ๒ ตำบลทาเหนือ อำเภอแม่ฮ่อน จังหวัดเชียงใหม่ปี ๒๕๕๕ (๔) โครงการการปรับเปลี่ยนสู่ระบบเกษตรยั่งยืนโดยชุมชนตำบลเวียงยอง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูนปี ๒๕๕๕ (๕) โครงการแนวทางการพัฒนาเกษตรกรตำบลศรีเตี้ยสู่ระบบเกษตรกรรมยั่งยืนตามหลักธรรมธัมมปิฎกปี ๒๕๕๖ และ (๖) โครงการการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการจัดกระบวนการเรียนรู้ด้านเกษตรกรรมของนักเรียนโรงเรียนบ้านแพะยันต์ดอยแช่ตำบลทาเหนือ อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูนปี ๒๕๕๖

แผนภาพที่ ๑-๑๗ โครงการวิจัยด้านเกษตรกรรมในพื้นที่จังหวัดลำพูนปี ๒๕๔๕-๕๖

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๓ “นวัตกรรมสร้างสรรค์ชุมชน และสังคมไทย ๔.๐”
วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐ ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

จากการดำเนินโครงการนวัตกรรมองค์กรกับการพัฒนาเครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืนจังหวัดลำพูนที่มุ่งสู่การรวบรวมเกษตรกรที่ทำการผลิตแบบยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดลำพูน และให้เกิดการพัฒนาเครือข่ายเกษตรกรให้เกิดประสิทธิภาพอย่างยั่งยืน โดยได้ทำการวิเคราะห์ทุนเดิมหรือศักยภาพของคนทำเกษตรกรรมยั่งยืนไว้อยู่ ๓ ระดับ ได้แก่ (๑)เกษตรกรที่เป็นปราชญ์ชาวบ้านหรือเป็นแหล่งเรียนรู้ (๒)เกษตรกรที่กำลังปรับเปลี่ยน และ(๓)เกษตรกรผู้สนใจ จากการดำเนินโครงการวิจัยดังกล่าวเครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืนจังหวัดลำพูนได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์ผู้ที่จะเป็นผู้รู้หรือปราชญ์ผู้รู้ของแนวทางเกษตรกรรมยั่งยืน จังหวัดลำพูน

คุณสมบัติที่สำคัญของฟาร์มต้นแบบ

- ๑) กระบวนการผลิต – บริโภคมีความปลอดภัยต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม
- ๒) พึ่งพาปัจจัยการผลิต การบริโภคจากภายนอกน้อยที่สุด โดยยึดหลัก “การพึ่งตนเอง”
- ๓) มุ่งองค์ความรู้เฉพาะที่เกิดจากการปฏิบัติงานในระบบเกษตรกรรมยั่งยืน
- ๔) มีการเรียนรู้ตลอดเวลา(วิถีชีวิตแห่งการเรียนรู้) ทั้งการศึกษาดูงาน การทดลองปฏิบัติและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเครือข่ายในระบบเกษตรกรรมยั่งยืน
- ๕) มีการจัดการแรงงานที่เหมาะสม เช่น การเอามื้อเอารวัน(ลงแขก) และให้ความสำคัญกับ กลุ่ม/เครือข่าย
- ๖) มีการวางแผนการผลิต การบริโภค การตลาด ที่สอดคล้องกับภูมิโนเวศน์และบริบทชุมชน
- ๗) มีการเกื้อกูลกันระหว่าง คน พืช สัตว์ ภายในฟาร์มและให้ความสำคัญกับความหลากหลายของชนิดพืช สัตว์ และจุลินทรีย์(ผู้ย่อยสลายในดิน)
- ๘) ใช้ “ปัญญา” นำพาชีวิตด้วยระบบ “เศรษฐกิจพอเพียง”
- ๙) การนำความรู้และภูมิปัญญาไปเอื้อเพื่อให้เพื่อนบ้าน สมาชิกกลุ่มและสังคมให้ได้รับประโยชน์ด้วยความเต็มใจ
- ๑๐) แหล่งเรียนรู้เกษตรกรรมยั่งยืนจังหวัดลำพูน (หรือปราชญ์ผู้รู้) จำนวน ๒๐ แห่ง
- ๑๑) ผู้ที่กำลังปรับเปลี่ยนจำนวน ๙ คน
- ๑๒) ผู้สนใจในแนวทางเกษตรกรรมยั่งยืน จำนวน ๗๓ คน

สามารถจำแนกข้อมูลได้ ๓ กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ ๑ เกษตรกรฟาร์มต้นแบบ

โดยมีแหล่งเรียนรู้เกษตรกรรมยั่งยืนจังหวัดลำพูน(หรือปราชญ์ผู้รู้จำนวน ๒๐ แห่ง)และหมายถึง ผู้ที่มีวิสัยทัศน์ต่อชีวิตและธรรมชาติ มุ่งองค์ความรู้และมีการจัดการฟาร์มและวิถีชีวิต ที่สามารถเป็นตัวอย่างอธิบายให้ผู้อื่นเข้าใจระบบเกษตรกรรมยั่งยืนได้ดังมีรายละเอียดพอสังเขป

กลุ่มที่ ๒ ผู้ที่กำลังปรับเปลี่ยน

ผู้ที่กำลังปรับเปลี่ยนหมายถึง ผู้ที่ศรัทธาในแนวทางเกษตรกรรมยั่งยืน แต่วิถีชีวิตและการจัดการฟาร์มยังต้องการความชัดเจนที่ยังต้องการหาประสบการณ์ที่มากขึ้น ซึ่งจากคุณสมบัติดังกล่าวข้างต้น ได้นำมาใช้เป็นเกณฑ์ชี้วัดว่า เกษตรกรกลุ่มนี้สามารถพัฒนาเป็นฟาร์มต้นแบบได้ หรือไม่เพียงใด จึงขอนำเสนอรายละเอียดของเกษตรกรแต่ละฟาร์ม ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับฟาร์มต้นแบบ

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๓ “นวัตกรรมสร้างสรรค์ชุมชน และสังคมไทย ๔.๐”
วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐ ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กลุ่มที่ ๓ ผู้สนใจในแนวทางเกษตรกรรมยั่งยืน

ผู้สนใจในแนวทางเกษตรกรรมยั่งยืน หมายถึง ผู้ที่กำลังจะทดลองใช้แนวทางเกษตรกรรมยั่งยืนในการปรับเปลี่ยนแนวทางการทำเกษตรจากที่เคยทำมาในการประมวลข้อมูลเชิงสถิติของจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระดับอำเภอและผู้ที่มีความสนใจในงานเกษตรกรรมยั่งยืน พบว่ามีจำนวน ๗๓ ราย ที่ให้ความสนใจ ซึ่งสามารถแยกตามพื้นที่ในแต่ละอำเภอได้ดังตาราง

**ตารางที่ ๑-๓ การกระจายตัวของฟาร์มต้นแบบและกลุ่มเกษตรกร ศูนย์ ผู้สนใจ
งานเกษตรกรรมยั่งยืนจังหวัดลำพูน รายอำเภอ**

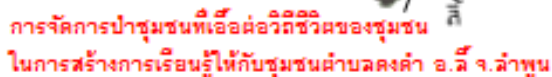
ที่	พื้นที่อำเภอ	รวม	จำนวนปราชญ์ ผู้รู้ ฟาร์ม (ฟาร์ม ศูนย์)		
			ฟาร์มต้นแบบ	ฟาร์มที่กำลังยกระดับ	ผู้สนใจ (ฟาร์ม)
๑	เมืองลำพูน	๒๑	๑๑	๑	๙
๒	ป่าซาง	๑๒	๑	๑	๑๐
๓	บ้านธิ	๔	๑	๑	๒
๔	แม่ทา	๘	๑	๒	๕
๕	บ้านโฮ่ง	๙	๐	๐	๙
๖	เวียงหนองล่อง	๓	๒	๐	๑
๗	ทุ่งหัวช้าง	๑๕	๒	๒	๑๑
๘	ลี้	๓๒	๔	๒	๒๖
รวม		๑๐๔	๒๒	๙	๗๓

๑.๒) ประเด็นการจัดการทรัพยากร

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำพูน ได้ให้ความสำคัญต่อการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง โดยมีโครงการวิจัยในพื้นที่ลำพูนตั้งแต่ ปี ๒๕๔๓-๕๓ อยู่ด้วยกันทั้งหมด จำนวน ๑๑ โครงการ และปี ๒๕๕๔-๕๖ อยู่จำนวน ๓โครงการ ได้แก่ (๑) โครงการแนวทางการจัดการทรัพยากรป่าพื้นที่ต้นน้ำลำต้นลุ่มน้ำแม่ทาโดยการมีส่วนร่วมของเครือข่ายป่าชุมชนต้นน้ำและหน่วยงานในพื้นที่อำเภอทุ่งหัวช้างจังหวัดลำพูน(๒) โครงการแนวทางการอนุรักษ์และสืบทอดพิธีกรรมความเชื่อที่เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืนของชุมชนบ้านแม่สะแงะ หมู่ ๑๕ ตำบลทาบกาศ อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน และ (๓) โครงการการจัดการป่าชุมชนที่เอื้อต่อวิถีชีวิตของชุมชนในการสร้างการเรียนรู้ให้กับชุมชนตำบลดงคำ อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน

องค์ความรู้ที่ได้จากการดำเนินโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในประเด็นการจัดการทรัพยากรได้สร้างพื้นที่รูปธรรมหลายพื้นที่ เช่น การจัดการลุ่มน้ำแม่ทาเกิดองค์กรเครือข่ายลุ่มน้ำแม่ทาที่สามารถนำไปสู่การจัดการเชิงพื้นที่และเชื่อมโยงกับหน่วยงานทั้งในระดับท้องถิ่น(อปท.) และระดับจังหวัด (เครือข่ายองค์กรชุมชนจังหวัดลำพูน) เครือข่ายป่าชุมชนต้นน้ำลำต้นลุ่มน้ำแม่ทาได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานUNDP ในการพัฒนาป่าชุมชนในตำบลดงคำ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ในพื้นที่ตำบลทาเหนือทั้งสองโครงการสามารถผลักดันให้เกิดการแก้ไขปัญหาในระดับนโยบายของท้องถิ่น นำไปสู่การจัดทำข้อบัญญัติการจัดการทรัพยากรตำบลทาเหนือ การจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำแม่ทาทำให้เกิดการพัฒนาเครือข่ายชุมชนในการจัดการลุ่มน้ำ และเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาแหล่งน้ำของชุมชนที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริงในกรณีการสร้างอ่างเก็บน้ำวังตองโดยการพัฒนาจากแก่งน้ำ(แก้มลิง)ที่มีอยู่เดิม เป็นต้น

วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐ ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

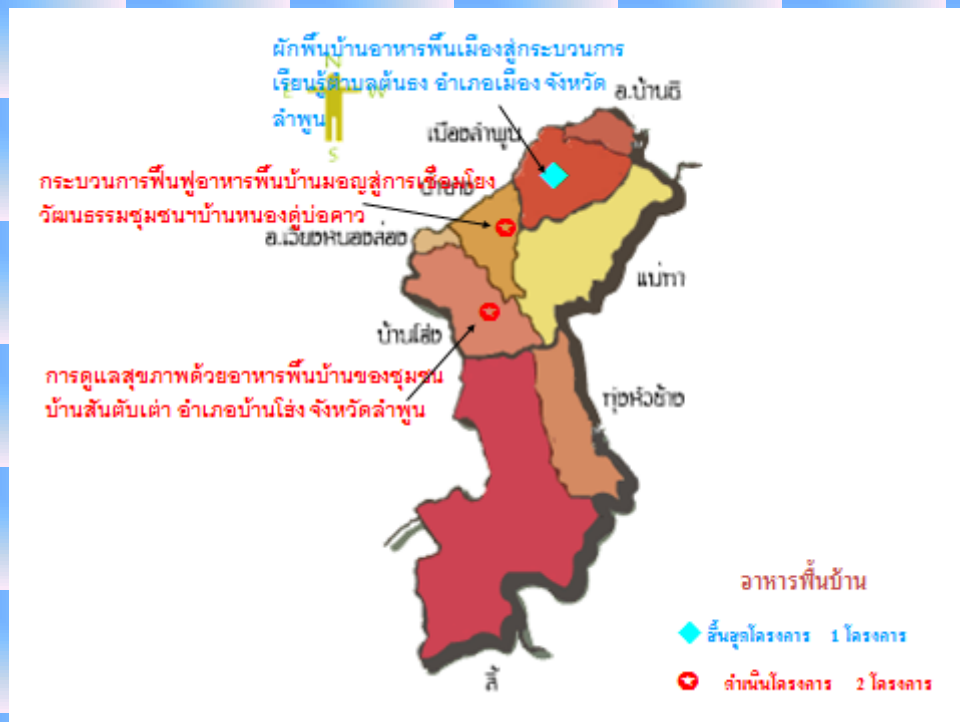

แผนภาพที่ ๑-๑๘โครงการวิจัยการจัดการทรัพยากรในพื้นที่จังหวัดลำพูน

๑.๓) ประเด็นการจัดการอาหารและสุขภาพ

โครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำพูน ในการดำเนินโครงการประเด็นการจัดการอาหารและสุขภาพ ที่มุ่งเน้นส่งเสริมให้ชุมชนได้เห็นความสำคัญ คุณค่า ประโยชน์ของการบริโภคอาหารท้องถิ่น นำไปสู่การฟื้นฟูฐานอาหารของชุมชน ขยายผลไปสู่กระบวนการเรียนรู้ให้กับเด็กและเยาวชนทั้งในและนอกระบบสถาบันการศึกษา โดยมีโครงการวิจัยในประเด็นนี้อยู่จำนวน ๓ โครงการ ได้แก่ (๑) โครงการฝึกพื้บ้านอาหารพื้นเมืองสู่กระบวนการเรียนรู้ ตำบลต้นธงอำเภอเมือง จังหวัดลำพูน(๒) โครงการการดูแลสุขภาพด้วยอาหารพื้นบ้านของชุมชนบ้านสันตติบเต่าอำเภอบ้านโฮ้งจังหวัดลำพูน และ(๓) โครงการกระบวนการฟื้นฟูอาหารพื้นบ้านมอญสู่การเชื่อมโยงวัฒนธรรมชุมชนองค์ความรู้ท้องถิ่นและความมั่นคงด้านอาหารของชุมชนบ้านหนองต๋อ-ป่อควาต.บ้านเรื่อน อ.ป่าซาง จ.ลำพูน

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๓ “นวัตกรรมสร้างสรรค์ชุมชน และสังคมไทย ๔.๐”
วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐ ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แผนที่ ๑-๑๔ โครงการวิจัยการฟื้นฟูอาหารในพื้นที่จังหวัดลำพูน

๒) ทุนภาคีหน่วยงานองค์กรในการสนับสนุนกิจกรรม “ความมั่นคงด้านอาหาร”

จากการดำเนินงานในประเด็นเกษตรกรรมยั่งยืน การจัดการทรัพยากร และความมั่นคงด้านอาหาร องค์ความรู้ที่ได้จากการดำเนินโครงการวิจัยได้นำไปสู่การเชื่อมโยงและขยายผลในการดำเนินกิจกรรมร่วมกับหน่วยงานองค์กรภาคีที่เกี่ยวข้องโดยการต่อยอดความรู้ การขยายเครือข่ายการเรียนรู้ เช่น การจัดเวทีวิเคราะห์ปัญหาสถานการณ์ด้านการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เกษตรกรรมยั่งยืน และความมั่นคงด้านอาหาร ในการจัดกิจกรรมแต่ละครั้งได้นำเอาองค์ความรู้จากกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น เช่น องค์ความรู้ที่เป็นตัวบุคคล แหล่งเรียนรู้ในพื้นที่ เอกสารข้อมูล เป็นต้น ได้ก่อให้เกิดการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานองค์กรที่ได้เข้าร่วมกิจกรรม ทำให้เกิดแนวทางการดำเนินงานวิจัยร่วมกันทั้งในระดับองค์กร และในระดับชุมชน เกิดแนวทางการพัฒนาโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในประเด็นดังกล่าว โดยมีนักวิจัยรุ่นเก๋ามาช่วยกันพิจารณาโครงการวิจัยในเบื้องต้น นำเอาฐานวัฒนธรรมดั้งเดิมของคนลำพูนในการเกาะเกี่ยวเชื่อมโยงร่วมกัน เกิดเครือข่ายที่เป็นรูปธรรม โดยในหน่วยงานที่จะสามารถพัฒนาความร่วมมือในการทำงานต่อกัน

ลักษณะความร่วมมือส่วนใหญ่ เป็นการสนับสนุนการจัดกิจกรรมเพื่อนำเสนอองค์ความรู้ การเชื่อมโยงเครือข่าย การประชาสัมพันธ์ การเผยแพร่ และการขยายผล หน่วยงานที่ให้การสนับสนุนกิจกรรมดังกล่าวได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัดลำพูน โดยได้ให้การสนับสนุนผ่านโครงการความร่วมมือในการขับเคลื่อนและการแลกเปลี่ยนความรู้ของเครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืนจังหวัดลำพูน ในปี ๒๕๕๕ และโครงการอาหารปลอดภัย ผักอินทรีย์ของดีลำพูน ในปี ๒๕๕๖ และสำนักเกษตรและสหกรณ์จังหวัดลำพูนได้ให้การสนับสนุนกิจกรรม โครงการความร่วมมือในการขับเคลื่อนและการแลกเปลี่ยนความรู้เครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืนจังหวัดลำพูน ขว่มนเครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืนจังหวัดลำพูน “เพื่อพัฒนาการผลิตและคุณภาพพืชผักปลอดภัยสู่ความมั่นคงด้านอาหาร” ในปี ๒๕๕๕ จำนวน ๒ ครั้ง และในปี ๒๕๕๖ จำนวน ๑ ครั้ง (สมุนไพรรักษ์อินทรีย์) นอกจากนั้นเป็นการสนับสนุนกิจกรรมการขับเคลื่อนเครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืน ซึ่งเป็นหน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๓ “นวัตกรรมสร้างสรรค์ชุมชน และสังคมไทย ๔.๐”
วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐ ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เทศบาลเมืองลำพูนมหาวิทยาลัยรามคำแหง ห้องเรียนลำพูนมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน โรงพยาบาลบ้านโฮ่ง มหาวิทยาลัยธนบุรี ศูนย์การเรียนรู้ภาคเหนือลำพูน สำนักงานเกษตรอำเภอบ้านโฮ่งที่ว่าการอำเภอบ้านโฮ่งโรงพยาบาลบ้านโฮ่ง เทศบาลตำบลบ้านโฮ่งองค์การบริหารส่วนตำบลเวียงกานต์ เทศบาลตำบลโง้งคอกเทศบาลตำบลต้นธงองค์การบริหารส่วนตำบลตะเคียนปมเทศบาลตำบลเวียงยององค์การบริหารส่วนตำบลศรีเตี้ยสภาเกษตรจังหวัดลำพูนกลุ่มส่งเสริมสหกรณ์ ๒ สำนักงานสหกรณ์จังหวัดลำพูนสถาบันชุมชนเกษตรกรรมยั่งยืน มูลนิธิพัฒนาศักยภาพชุมชนศูนย์ประสานความร่วมมือเพื่อแก้ไขปัญหาเหล่า บุหรี่ และอุบัติเหตุจังหวัดลำพูน เป็นต้น

๒. การวิเคราะห์ความเสี่ยงด้านความมั่นคงด้านอาหารในพื้นที่จังหวัดลำพูน

ศูนย์ประสานงานฯ ได้ทำการรวบรวมข้อมูลแหล่งเรียนรู้ในประเด็นต่าง ๆ ทั้งที่ได้จากการดำเนินโครงการวิจัย และการทำงานร่วมกับหน่วยงานภาคีต่าง ๆ โดยการดำเนินโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในประเด็นการจัดการทรัพยากร เกษตรกรรมยั่งยืน และความมั่นคงด้านอาหาร ที่ผ่านมา กระบวนการสนับสนุนของศูนย์ประสานงานฯ ตั้งแต่การพัฒนาโครงการวิจัย(ช่วงต้นน้ำ) การติดตามสนับสนุน(กลางน้ำ) และการนำเอาผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์(ปลายน้ำ) ประเด็นดังกล่าวนอกจากเป็นประเด็นที่เป็นยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนของศูนย์ประสานงานฯ และของเครือข่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือแล้ว ยังเป็นประเด็นที่เกิดจากปัญหา สถานการณ์ และความต้องการของพื้นที่ในจังหวัดลำพูน ดังที่ได้จากการจัดเวทีการแลกเปลี่ยนปัญหาสถานการณ์ในแต่ละครั้งในพื้นที่จังหวัดลำพูน เนื่องจากเป็นประเด็นที่สำคัญของการขับเคลื่อนทางฐานเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่นจังหวัดลำพูนในการประกอบอาชีพด้านการเกษตร การเกิดปัญหาที่เกิดจากผลกระทบทางด้านทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมทั้งจากสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการประกอบกิจการด้านอุตสาหกรรม รวมถึงการใช้พลังงานทดแทนที่ก่อให้เกิดมลภาวะทางด้านสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ การปลูกพืชพลังงานแทนการปลูกพืชเพื่อการผลิตอาหารที่อาจส่งผลกระทบต่อความมั่นคงด้านอาหาร เช่น การเปลี่ยนพื้นที่การปลูกข้าว ข้าวโพด มาเป็นการปลูกยางพารา มันสำปะหลัง การตัดไม้ทำลายป่าเพื่อการปลูกพืชเชิงเดี่ยว เป็นต้น

จังหวัดลำพูน ตั้งอยู่ทางภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร ตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๑๑ (สายเอเชีย) เป็นระยะทาง ๖๘๙ กิโลเมตร ตามทางหลวงแผ่นดินสายพหลโยธิน เป็นระยะทาง ๗๒๔ กิโลเมตร และตามทางรถไฟ ๗๒๙ กิโลเมตร ตั้งอยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่ ๑๘ องศาเหนือ และเส้นแวงที่ ๙๙ องศาตะวันออก อยู่ในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบนที่เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นศูนย์กลางความเจริญของภาคเหนือและอนุภูมิภาคกลุ่มน้ำโขงหรือพื้นที่สี่เหลี่ยมเศรษฐกิจเป็นจังหวัดที่มีขนาดเล็กที่สุดของภาคเหนือ มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ ๔,๕๐๕.๘๘๒ตร.กม. หรือประมาณ ๒,๘๑๖,๑๗๖.๒๕ ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ ๔.๘๕ ของพื้นที่ภาคเหนือตอนบน บริเวณที่กว้างที่สุดประมาณ ๔๓ กม.และยาวจากเหนือจดใต้ ๑๓๖ กม. ปัจจุบันมีประชากรจำนวน ๔๐๔,๕๖๐ คน แยกเป็น เพศชาย ๑๙๖,๘๖๘ คน และเพศหญิง ๒๐๗,๖๙๒ คน มี ๘ อำเภอ ได้แก่อำเภอเมืองลำพูนอำเภอป่าซางอำเภอบ้านโฮ่ง อำเภอแม่ทาอำเภอเถลิงอำเภอทุ่งหัวช้างอำเภอบ้านธิอำเภอเวียงหนองล่อง(ที่มา : สำนักงานจังหวัดลำพูน ปี ๒๕๕๕)

ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นที่ราบหุบเขา และพื้นที่ภูเขา ที่ราบอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของจังหวัด ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของที่ราบเชิงใหม่-ลำพูน หรือที่ราบลุ่มแม่น้ำปิงกว๊าน ลี และแม่ทา เป็นที่ตั้งของอำเภอเมืองลำพูน อำเภอป่าซาง และตอนเหนือของอำเภอบ้านโฮ่ง มีความสูงเฉลี่ย ๒๐๐-๔๐๐ เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ตัวเมืองลำพูนมีระดับความสูง ๒๙๐.๒๙ ม. จากระดับน้ำทะเลปานกลาง พื้นที่ค่อยลาดสูงขึ้นไปตอนกลางทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ และตะวันตกเฉียงใต้ ตั้งแต่อำเภอแม่ทาตอนใต้ของอำเภอบ้านโฮ่ง อำเภอทุ่งหัวช้างและอำเภอเถลิง มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบสูงและภูเขาสูง มีระดับความสูง ระหว่าง ๔๐๐-๘๐๐ เมตรขึ้นไป ระดับความสูงจะลดลงเมื่อเข้าเขตที่ราบในอำเภอเถลิงที่ระดับความสูงประมาณ ๔๐๐-๘๐๐ เมตร แล้วค่อย ๆ ยกตัวสูงขึ้นมาทางทิศใต้ซึ่งเป็นเขตชายแดนติดต่อกับจังหวัด

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๓ “นวัตกรรมสร้างสรรค์ชุมชน และสังคมไทย ๔.๐”
วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐ ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ลำปางและจังหวัดตาก ที่ระดับความสูง ๖๐๐-๑,๐๐๐ เมตรลักษณะภูมิประเทศของจังหวัดลำพูนออกเป็น ๓ ลักษณะ คือ

(๑) **พื้นที่ราบเรียบและค่อนข้างราบเรียบ (FLATTONEARLY FLATLAND)** มีพื้นที่ประมาณร้อยละ ๑๒ ของพื้นที่ทั้งหมด มีลักษณะพื้นที่ราบเรียบหรือค่อนข้างราบเรียบ มีความลาดเอียงส่วนใหญ่อยู่ระหว่างร้อยละ ๐ - ๒ เป็นบริเวณกว้างทางตอนเหนือของจังหวัดลำพูนทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำปิงและบริเวณสองฟากฝั่งแม่น้ำกวัง ตั้งแต่ทางตอนใต้ของบ้านสบทา ตำบลปากบ่อง อำเภอป่าซาง บางแห่งพบที่ราบแคบ ๆ ระหว่างเขาซึ่งเกิดตามสองฟากของลำน้ำสายต่าง ๆ เช่น แม่น้ำลี้ และแม่น้ำแม่ทา เป็นต้น แต่มีพื้นที่ไม่มากนัก โดยปกติแล้วน้ำจากแม่น้ำไม่ค่อท่วมถึง ส่วนบริเวณที่ราบเรียบเกิดอยู่ต่ำสุดใกล้กับลำน้ำในปัจจุบัน โดยเฉพาะพื้นที่บริเวณใกล้กับแม่น้ำปิง และช่วงระหว่างแม่น้ำปิงกับแม่น้ำกวัง ในฤดูน้ำหลากจะถูกน้ำท่วมเป็นประจำทุกปี ส่วนตามริมฝั่งแม่น้ำปิงนั้น ขณะที่น้ำท่วม ตะกอนขนาดใหญ่ก็จะตกลงมา อยู่ริมฝั่งน้ำ ทำให้มีลักษณะเป็นคันดินธรรมชาติแคบๆขนานไปกับลำน้ำ มีพื้นที่สูงกว่าที่ราบต่ำห่างฝั่งออกไปเล็กน้อย ซึ่งใช้เป็นที่ตั้งบ้านเรือนของราษฎรที่อาศัยอยู่ตามริมฝั่งแม่น้ำปิง

(๒) **พื้นที่ลูกคลื่นลอนลาดและลูกคลื่นลอนชัน (UNDULATING AND ROLLING TERRACE)** มีพื้นที่ประมาณร้อยละ ๒๔ ของพื้นที่ทั้งหมด มีความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ ๓๕๐-๖๐๐ เมตร มีสภาพพื้นที่ที่เป็นที่ลอนคลื่นสูงๆต่ำๆอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางธรณีหรือภูมิอากาศทำให้น้ำไหลกัดเซาะลึกลงไปในแนวดิ่งทั้งบริเวณที่เป็นดินตะกอนบริเวณเหล่านี้ในปัจจุบันจะมีลำห้วยและทางน้ำไหลผ่านกัดเซาะอยู่โดยทั่วไป

(๓) **บริเวณเนินเขาและภูเขาสูงสลับซับซ้อน (HILLS AND MOUNTAINS)** เป็นลักษณะภูมิประเทศซึ่งประกอบเป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดลำพูน มีพื้นที่ประมาณ ร้อยละ ๖๔ ของพื้นที่ทั้งหมด สภาพพื้นที่โดยทั่วไปเป็นเนินเขาและภูเขาสูงสลับซับซ้อน ต่อเนื่องกันไป จากทิศตะวันออก ซึ่งติดต่อกับเขตจังหวัดลำปาง เป็นแนวลงมาจนถึงทางทิศใต้ของอำเภอลี้ ติดต่อกับจังหวัดตากแล้ว เลาะลำน้ำแม่ปิงขึ้นไป ทางทิศเหนือจนจดเขตจังหวัดเชียงใหม่ ทางทิศตะวันตก ส่วนใหญ่ของพื้นที่มีความลาดเอียงมากกว่าร้อยละ ๑๖ ขึ้นไป มีความสูงจากระดับน้ำทะเล ๖๐๐-๑,๐๐๐ เมตร บริเวณเนินเขาและภูเขาสูงสลับซับซ้อนของจังหวัดลำพูนนี้ มีลำห้วยและทางน้ำเล็ก ๆ อยู่มากมาย แต่ส่วนใหญ่มีน้ำไหลเฉพาะฤดูฝนเท่านั้น (ที่มา: สถานีพัฒนาที่ดินจังหวัดลำพูน ข้อมูล ณ เดือนพฤศจิกายน ๒๕๕๕)

สถานการณ์ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในจังหวัดลำพูนในปัญหาทรัพยากรดินปัญหาทรัพยากรน้ำปัญหาทรัพยากรป่าไม้ปัญหาทรัพยากรแร่ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ เช่น มลภาวะด้านอากาศและเสียง ขยะมูลฝอยปัญหาที่ดินในจังหวัดลำพูนปัญหาการถือครองที่ดิน กรรมสิทธิ์การถือครอง การออกเอกสารสิทธิ์ทับที่ดินทำกิน และที่อยู่อาศัย การบุกรุกที่ดินทั้งจากเอกชน และชาวบ้านที่ดินรกร้างว่างเปล่าการใช้ที่ดินไม่ระมัดระวัง มีการใช้สารเคมี และการปลูกพืชเชิงเดี่ยว ซึ่งสถานการณ์ปัญหาดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อการผลิตพืชอาหารของคนลำพูน

จากข้อมูลสถิติของสำนักงานเกษตรจังหวัดลำพูน ปี ๒๕๕๕ มีประชากรในจังหวัดลำพูนประกอบอาชีพเกษตรกรรม ถึง ๗๓,๖๙๔ ครัวเรือน คิดเป็น ถึงร้อยละ ๔๗.๙๕ ของประชากรทั้งหมดจำนวน ๑๕๓,๗๐๔ ครัวเรือน โดยมีเกษตรกรหรือชาวนาผู้ปลูกข้าวจำนวน ๒๔,๗๗๕ ราย ในที่นาจำนวน ๑๔๕,๘๘๔ ไร่ ทำการผลิตพืชผักพืชไร่ และการเกษตรอื่น ๆ อยู่จำนวน ๒๖,๑๔๘ ราย ในพื้นที่การผลิตจำนวนทั้งหมด๑๙๑,๘๓๘ ไร่ ทั้งนี้มีแนวโน้มถึงการผลิตพืชพลังงานหรือยางพาราที่เพิ่มสูงมากขึ้นทุกปีแทนการผลิตไม้ผลหรือไม้ยืนต้นชนิดอื่น เช่น ลำไย มะม่วง พื้นที่ปลูกยางพาราในปี ๒๕๕๑ จำนวน ๒,๒๙๙ ไร่ เพิ่มขึ้นเป็น ๓,๒๒๒ ไร่ ในปี ๒๕๕๕ และพบว่ามีพื้นที่ปลูกลำไยอีดออกจาก ๒๗๔,๓๐๘ ไร่ ในปี ๒๕๕๑ ลดลงเป็น ๒๗๐,๕๙๐ ไร่ ในปี ๒๕๕๕ อย่างไรก็ตามยังพบถึงการเพิ่มขึ้นของพื้นที่การปลูกข้าวเมื่อเทียบกับการปลูกข้าวในปีอื่น ๆ ที่ผ่านมา(ข้าวเหนียวนาปี ข้าวเหนียวนาปรัง ข้าวจำวนาปี ข้าวจำวนาปรัง และข้าวเหนียวไร่) มีพื้นที่ปลูกข้าวเพิ่มขึ้นจากปี ๒๕๕๐ จนถึงปี ๒๕๕๕ จำนวน ๑,๓๗๒ ไร่ (ที่มา:สำนักงานเกษตรจังหวัดลำพูน ข้อมูล ณ ธันวาคม ๒๕๕๕)ในขณะเดียวกัน มีเกษตรกรที่ทำการเกษตรแบบยั่งยืน(เกษตรอินทรีย์ เกษตรผสมผสาน เกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรปลอดภัย และวนเกษตร) เพียงร้อยละ ๐.๑๐ เท่านั้น เมื่อเทียบกับเกษตรกรทั้งหมดของจังหวัดลำพูน (ที่มา:โครงการวิจัยนวัตกรรมองค์กรเครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืนจังหวัดลำพูน)

๓. ปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการขับเคลื่อนความมั่นคงด้านอาหารในพื้นที่จังหวัดลำพูน

๓.๑ ปัจจัยที่สนับสนุน

๑) นโยบาย ของหน่วยงานจังหวัดลำพูน ในการสนับสนุนการเกษตรปลอดภัย โดยจังหวัดลำพูนได้มียุทธศาสตร์การส่งเสริมและพัฒนาเกษตรสู่เมืองเกษตรปลอดภัย การสนับสนุนการขับเคลื่อนกิจกรรมเกษตรแบบยั่งยืนของเครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืนจังหวัดลำพูนในปี ๒๕๕๖ ในการพัฒนาศักยภาพเกษตรกรและเครือข่าย ขององค์การบริหารส่วนจังหวัดลำพูน รวมถึงยุทธศาสตร์การพัฒนาขององค์การบริหารส่วนจังหวัดลำพูน ในการการพัฒนาฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ประชาชนได้ตระหนักและวางแผนทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นของตนเอง ช่วยกันดูแลสภาพแวดล้อมทางชีววิทยาชุมชนให้คงความอุดมสมบูรณ์ อันเป็นส่วนสำคัญของระบบห่วงโซ่อาหารทางธรรมชาติ โดยจัดทำโครงการซื้อบ้านนามเมือง เพื่อเป็นการรวบรวม ข้อมูลของชุมชนต่าง ๆ ในจังหวัดลำพูนเพื่อจัดทำสารานุกรมหมู่บ้าน และร่วมกันปลูกป่าเพื่อให้พื้นที่ป่าเพิ่มขึ้นในชุมชน

๒) ยุทธศาสตร์ของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำพูน และยุทธศาสตร์ของกลไกเครือข่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือ ที่มุ่งเน้นการขับเคลื่อนและการสนับสนุนโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในประเด็นเกี่ยวกับเกษตรกรรมยั่งยืน และความมั่นคงด้านอาหาร

๓) ประเด็นเรื่องการบริโภคอาหารสุขภาพเป็นที่น่าสนใจ ปัจจุบันประชาชนให้ความสนใจในการบริโภคอาหารที่สะอาดและปลอดภัย การได้ตระหนักถึงพิษภัยของสารเคมีที่ตกค้างในสินค้าการเกษตรของผู้บริโภคที่เพิ่มมากขึ้น ทำให้ผู้คนให้ความสนใจและเลือกที่จะบริโภคสินค้าการเกษตรที่ปลอดภัย

๓.๒ ปัจจัยที่เป็นปัญหาอุปสรรค

ปัญหาของการขับเคลื่อนงานความมั่นคงด้านอาหาร ในประเด็นการจัดการทรัพยากร เกษตรกรรมยั่งยืน และการจัดการอาหารและสุขภาพ จากการประเมินสถานการณ์ปัญหาต่าง ๆ ในพื้นที่จังหวัดลำพูน และจากผลการดำเนินโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในประเด็นโครงการวิจัยดังกล่าว สรุปได้ดังนี้

๑) แนวโน้มของการเปลี่ยนการผลิตพืชอาหาร มาเป็นพืชพลังงานที่เพิ่มสูงขึ้นทุกปี ทำให้การผลิตพืชอาหารมีจำนวนลดลง เนื่องจากการปลูกพืชพลังงานมีความเสี่ยงน้อยกว่าการปลูกพืชอาหาร

๒) การบุกรุกพื้นที่ป่าของเกษตรกรเพื่อทำการปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ มันสำปะหลัง ยางพารา ที่เพิ่มสูงขึ้นทุกวันโดยเฉพาะในเขตพื้นที่อำเภอทุ่งหัวช้าง และอำเภอลี้ ทำให้พื้นที่ทรัพยากรป่าไม้ เริ่มลดลงปริมาณอาหารที่ได้จากธรรมชาติก็ลดลงด้วย

๓) สภาพภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลง และภัยธรรมชาติ ทำให้ผลผลิตของเกษตรกรไม่สม่ำเสมอ เช่น น้ำท่วมในหน้าฝน แห้งแล้งไม่มีน้ำในการเพาะปลูกในหน้าแล้ง เป็นต้น

๔) อุปสรรคต่อการผลิตเกษตรยั่งยืนของเกษตรกรเป็นปัญหาและอุปสรรคที่ไม่สามารถทำให้เกิดการพัฒนายกระดับชีวิตของเกษตรกร สู่การผลิตเพื่อการพึ่งพาตนเองแบบไม่พึ่งพิงสารเคมี และทำการผลิตพืชอาหารที่ปลอดภัยได้ ได้แก่ (๑) ปัญหาและอุปสรรคในการผลิตที่ไม่สามารถควบคุมได้ ปัญหา โรค แมลง ศัตรูพืช เช่น เพลี้ยไฟ เพลี้ยแป้ง เพลี้ยไก่แจ้ เพลี้ยกระโดด หนอนกินใบ หนอนมวนใบ หนอนเจาะกิ่ง แมงแกง ราดำ หอยเชอรี่ โรคข้าวตายคอรวง ซึ่งเป็นปัญหาที่เกษตรกรยังคงต้องพึ่งพาสารเคมีเพื่อกำจัดและป้องกันเป็นหลัก สภาพอากาศ น้ำท่วม ฝนแล้ง อากาศร้อนจัด และการเปลี่ยนแปลงสภาพอากาศไม่ตรงตามฤดูกาล ทำให้ผลผลิตเสียหายและเกิด โรค แมลง ศัตรูพืชระบาด(๒) ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยการผลิต เงินทุน เกษตรกรกลุ่มนี้ยังต้องกู้เงินมาลงทุนทำการผลิต และยังขาดแคลนเงินทุนหมุนเวียน ทำให้กระบวนการผลิตต้องพึ่งพิงเงินกู้จากแหล่งต่างๆ ทั้งในระดับชุมชน ธนาคาร หรือแม้แต่เงินกู้ธนาคารบอริสสิน เกษตรกรกลุ่มนี้ส่วนใหญ่ยังคงมีปัญหาหนี้สิน บางรายมีหนี้สูง ทำให้ไม่สามารถออกจากวังวนหนี้สิน ต้องมีการกู้ยืมในการผลิตอยู่ตลอดตามปัญหาข้างต้น ปัญหาหนี้สินเป็นอุปสรรคต่อการปรับเปลี่ยนการผลิตมาเป็นระบบเกษตรกรรมยั่งยืนระบบน้ำ การจัดการระบบน้ำยังไม่เพียงพอ และขาดแคลนแหล่ง

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ ๓ “นวัตกรรมสร้างสรรค์ชุมชน และสังคมไทย ๔.๐”
วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๐ ณ วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

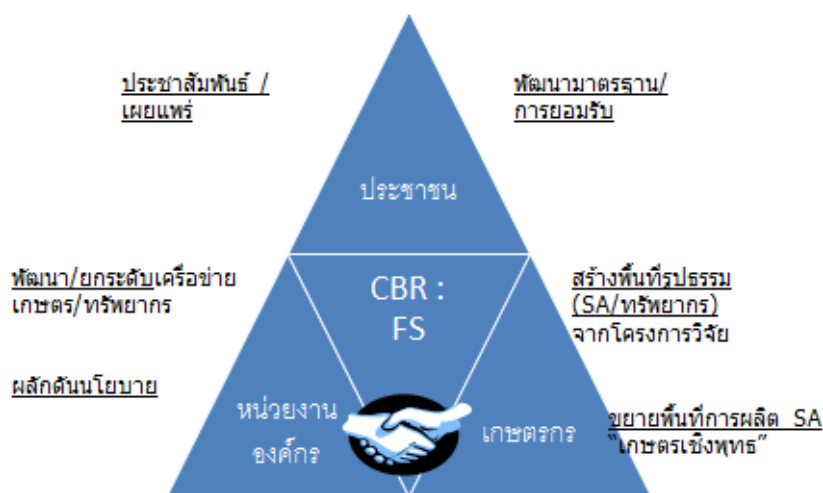
น้ำ ซึ่งเป็นปัจจัยหลักในการทำการเกษตรปัญหาแรงงาน ขาดแคลนแรงงาน และค่าจ้างแรงงานสูงขึ้น(๓) ปัญหาเกี่ยวกับเทคนิคความรู้การขาดความรู้ในการวางแผนการผลิต ความรู้ในการทำเกษตรอินทรีย์อย่างเป็นระบบ ขาดการส่งเสริมการแปรรูปผลผลิต ขาดความรู้ด้านการจัดการผลผลิต และการพัฒนาคุณภาพ ตลอดจนถึงความรู้ในการผลิตสารชีวภาพ ที่ใช้ในระบบเกษตรอินทรีย์และ (๔) ปัญหาเกี่ยวกับการตลาดการขาดการรวมกลุ่ม การบริหารจัดการกลุ่ม เพื่อต่อรองกับพ่อค้าคนกลาง จึงทำให้ถูกพ่อค้าคนกลางกดราคา ขณะที่ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น จึงทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่ ประสบภาวะขาดทุนและเป็นหนี้ซ้ำซาก ขาดตลาดกลางที่เป็นแหล่งจำหน่าย ขาดความรู้ในการจัดการการตลาดและการวิเคราะห์แนวโน้มความต้องการของผู้บริโภค

๕. ทิศทางการขับเคลื่อนความมั่นคงด้านอาหารในพื้นที่จังหวัดลำพูนปี ๒๕๕๗-๖๐

ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดลำพูน ได้กำหนดทิศทางการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในประเด็นการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เกษตรกรรมยั่งยืน และความมั่นคงด้านอาหารบนฐานเชิงพุทธธรรม ในนิเวศวัฒนธรรมชาติพันธุ์ลุ่มน้ำ ปิงกวท และลี้ ของชาติพันธุ์ โยน ยอง/ลื้อ ยาง(ปากะญอ) และเม็ง(มอญ)ภายใต้ความร่วมมือ(collaboration) ของหน่วยงาน องค์กร โดยเน้นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น(อปท.) และสถาบันการศึกษา ทั้งนี้ได้ให้ความสำคัญในประเด็นเกษตรกรรมยั่งยืนมากกว่าประเด็นอื่น ๆ เนื่องจากต้องดำเนินการต่อยอดองค์ความรู้จากงานวิจัยที่สิ้นสุดไปแล้ว แต่ยังจำเป็นต้องเพิ่มพื้นที่การวิจัยเพื่อเปิดโอกาสให้เกษตรกรได้เข้าสู่กระบวนการผลิตอาหารที่ปลอดภัยในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อเป็นการยกระดับเครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืนจังหวัดลำพูนให้เกิดการขยายผลสร้างการยอมรับ และการสนับสนุนจากหน่วยงาน เกษตรกร ผู้บริโภค ให้เพิ่มขึ้นโดยเริ่มจากต้นทุนที่มีอยู่ของเครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืนจังหวัดลำพูนเพื่อนำไปสู่แหล่งการผลิตอาหารปลอดภัยของจังหวัดลำพูนต่อไป

และประเด็น “ความมั่นคงด้านอาหาร” เป็นประเด็นที่ยกระดับมาจากฐานงานเกษตรกรรมยั่งยืน เป็นสำคัญทั้งงานด้านความรู้ กลไกการจัดการ การเชื่อมร้อยภาคี หนุนเสริม โดยทางเครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืนจังหวัดลำพูน ได้กำหนดแนวทางการขับเคลื่อนงานฯ ดังแผนภาพที่ ๑-๒๐

แนวทางการขับเคลื่อนความมั่นคงด้านอาหารในพื้นที่จังหวัดลำพูน

แผนภาพที่๑-๒๐แนวทางการขับเคลื่อนความมั่นคงด้านอาหารในพื้นที่จังหวัดลำพูนปี ๒๕๕๗-๖๐